

## Puck és a kultúrbrigád



Rajhona Ádám és Bezerédi Zoltán jelenete.

... a legújabb kor megismert valamit Shakespeare-ben, amiről a régebbi korok nem tudtak. A laikus bizalmatlanul nézhet az ilyen állításokra, s azt felelheti: már megint belemagyarozták valamit Shakespeare-be. Pedig a poétáknak szükségük van a belemagyarozásra, sőt merném állítani, hogy minden poeta csak addig él, amíg valamit bele tudnak magyarázni." (Hevesi Sándor: Shakespeare drámai művésze.)

A kaposvári Csiky Gergely Színház társulata pénteken este évadnyitóként mutatta be Shakespeare Szentivánéji álom című játékát. A kérdés ugyanaz, mint amit Hevesi Sándor 1908-ban föl-tett: mivel lehet gazdagítani a shakespeare-i művet? Melyik az a frekvencia, amelyen még nem szólt eddig senki hozzánk? És: tudjuk-e belső URH-készülékünkön fogni az új adót?

Igaz természetesen az is, hogy ami tegnap merészség volt a színház részéről, az ma elvárás a közönség részéről. Merészségnek a ma színházában tulajdonképpen a konzervatívizmus számít. (Negatív előjelű merészségnek.) A közönség számít arra — és várja —, hogy megújulni lát egy-egy remekművet. A Szentivánéji álom pedig afféle versenymű, ami a rendezést illeti...

Az első meglepetés: Arany János fordítását — amely, mi tagadás: kissé archaikussá vált — Eörsi István közelebb hozta hozzánk. Ihletetlen, avatott kézzel bánt a szöveggel, az gördülékenyebbé, könnyebben befogadhatóbbá vált. Nem nehéz jóslni, hogy eljövendő kiadásokban ezt a változatot látjuk majd viszont.

A Csiky Gergely Színház előadása rokon a Jan Kott-i felfogással, de nem azonos

azzal: „A Szentivánéji álom a legerotikusabb Shakespeare-darab. S az erotika talán egyik tragédiában sem olyan brutális, mint itt, az egy Troilus és Cressida kivételével.” Ács János rendezésében az ébrenlét erotikájának felszabadító funkciója van. A tudat alattit teríti szét elénk, működésében mutatva meg. Az élet álom filozófiája így módosul a kaposvári előadás által: az álom az igazi élet. Ács János Shakespeare-figurái ugyanis a mesterséges álomban merik élni igazi életüket. A pszichológiából kölcsönzött kifejezéssel: vágyfontáziájuk ebben a tudati, testi állapotban realizálódik „valóságga”.

Az utóbbi évek kaposvári Shakespeare-rendezéseiben bátran alkalmazták a pszichológia részterületeinek legkorszerűbb ismeretanyagát. (Zsámbéki Gábor Ahogy tetszik, Babarczy László Troilus és Cressida, Szeget szeggel rendezésére gondolok.)

Kezdjük a diszlettel! A szinpad néptelen, de a kép önmagáért beszél. Donáth Péter mintha Hevesi Sándornak ezt a tételét valósította volna meg: „Szuggerrálni kell a közönségnek a legkülönbözőbb diszleteket. És Shakespeare-nél nagyobb mestere ennek a szuggesztiónak nem volt soha...” Ebben a donáthi diszletben minden megtörténhet. Túlfátylak, párnák, Puha minden, mint az álom. Athéni trónterem, de liget is. A párnák fekhelyek, enyhe dombok, de a darabon belüli darab diszletei is.

Három százból fonta a Szentivánéji álom cselekményét Shakespeare. Az első: Theseus, athéni uralkodó és Hippolyta amazonkirálynő házasságra készül, az előkészületeket némiképp megzavarja Egéus panaszos, akinek lánya, Hermia nem hajlandó a neki szánt Demetriushoz menni, mert Lysandert szereti. A második: Oberon tündérkirály civódása Titania tündérkirálynővel egy „váltott gyermek” felett, s a civódás következményei... A harmadik: athéni mesteremberek színházi produkcióval óhajtanak kedveskedni Theseus násza alkalmából.

Ács János rendezésében a három szál természetességgel fonódik össze. A cél érdekében egy kissé átszerkeszti a darabot: Puck szinte az első pillanattól jelen van, játékmesterként működik, néha összegubancolja a szalakat, máskor pedig valósággal a szerelem segédmunkásává válik... Ács — akárcsak Peter Brook mérföldkönek beillő, híres rendezésében — összegubancolja, azaz ugyanazza a két színésszel játszatja a Theseus és Oberon, illetve Hippolyta és Titania szerepét. Így mintegy Theseus és Hip-

polyta utóéletét, házasságának kudarcát is felvázolja. Ne feledjük el, ez ugyanaz a Theseus, aki erővel szerzett hatalmat: legyőzte a buzogányos Periphétész, a fenyőhajlító Színiszt, az óriás kant, Attikában a kegyetlen Prokrutész, Krétában a labirintusban kushadó Minótauroszt. Es megverte az amazonokat; királynőjüket — erőszakkal vagy anélkül? — asszonyává tette. (Lásd a görög mitológia idevonatkozó részeit!)

Tehát két „erős ember” lép itt frigré. S Oberonként, Titániaként ki is élük ellenkező természetüket! Amikor az álom véget ér, már nem ugyanaz az ember egyik sem; Hippolyta Ács János rendezésében borzongva ismeri fel az álomban a jövőt. Ugyanolyan keserű happy end ez, mint Babarczy László Szeget szeggel rendezésének „boldog vége”.

Ezzel paralel: az érzések keresztútjába került fiatalok — Hermia, Heléna, Lysander, Demetria — is abban a szabályozatlan testiségben voltak boldogabbak, mint ébredve a szokott, szabályozottban. Tegyük hozzá: ritka izlésességgel van jelen itt heteroszexualitás, biszexualitás, exhibicionizmus, mazochizmus, leszbizmus, sadizmus, promiskuitás stb. (Lásd a százezres példányszámban kiadott felvilágosító irodalmat!)

Ami az általam ismert Szentivánéji álom-előadásokban megoldatlan volt, ebben az erotikus közegben teljesen világos. Az eredeti mű ugyanis nem magyarázza, miért civódik a tündérkirályi pár egy, a darabban jelen sem lévő idegen fiúcskán. Itt megjelenik az indiai fiú, mint Oberon és Titania közös, élő vágytárgya... Ime, a meglelt motívum! Ez ugyanolyan rendezői telitalálat, mint az, amikor Ács a kissé könnyfacsaró feltékenységi jelenetet visszajára fordítja, s lesz a tragédiából zseniális bohóctrefa! Az athéni mesteremberek pedig gyanúsan hasonlítanak egy mai brigádhoz, mely „szocialista vállalás-ként” játszik színházasdit. (Ugyanakkor a társulat önróniája is megnyílvánul a Jordán Tamás által nagyszerűen játszott Vackor, és a Lukács Andor remekléseben látott Zuboly figurájában.)

Olsvszky Eva megérdemelt királynője azt tudatosítja bennünk: nagyon fog hiányozni ebből a társulatóból. Rajhona Ádám Prosperatót ígérő alakítása az előadás tartópillére. Bezerédi Zoltán játékaival meghálálta Puck szerepét. Csákányi Eszter, Básti Juli, Maté Gábor, ifj. Mucsi Sándor nagy kedvvel, kitűnően komédiázik. Krum Adam, Gőz István, Stettner Ottó, Kamondy Imre egy-egy mesterember-karikaturát állít elénk emlékezetesen. Garay József Egeusnak ad arcot. Vágó Nelly jelmezei „beszél-ni tudnak”.

Leskö László